

**แม่ค้าตลาดหนองมน:
กระบวนการสื่อสารอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ
ผ่านการสร้างละครแบบชีวประวัติ^๑**

Submitted date: 9 October 2019

Revised date: 28 October 2019

Accepted date: 18 January 2020

อาทรี วณิชตระกูล^๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยบนฐานปฏิบัติการสร้างสรรค์งานศิลปะการละครที่มุ่งศึกษาอัตลักษณ์แม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้กระบวนการศิลปะการละครในการรวบรวมและศึกษาเรื่องเล่าชีวประวัติของแม่ค้าสูงอายุในตลาดหนองมน ตลอดจนสร้างสรรค์ละครจากเรื่องเล่าดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตใจให้กับแม่ค้าสูงอายุในตลาดหนองมน และเพื่อให้ผู้ชมละครทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคม การดำเนินงานแบ่งเป็นสามส่วน ได้แก่ การเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละครด้วยการสำรวจ การคัดเลือก และการสัมภาษณ์แม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละครด้วยการเขียนบทละครและการกำกับการแสดงละคร และการปฏิบัติงานหลังการจัดการแสดงละครด้วยการจัดการเสวนาหลังการแสดงละครและการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ชมละคร ผลของการดำเนินงานยืนยันอัตลักษณ์ของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนในฐานะที่เป็นผู้มุ่งมั่นฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตอย่างไม่ย่อท้อ ทำให้สรุปได้ว่ากระบวนการศิลปะการละคร

^๑ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง “แม่ค้าตลาดหนองมน: กระบวนการศึกษาอัตลักษณ์ผู้สูงอายุผ่านการสร้างละครแบบชีวประวัติ”

^๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาศิลปะการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

สามารถช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตใจให้กับผู้สูงอายุได้ อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้ชมละครทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคมได้อีกด้วย

คำสำคัญ ผู้สูงอายุ, อัตลักษณ์, ละครแบบชีวประวัติ, ตลาดหนองมน, จังหวัดชลบุรี

Nong Mon Market Female Vendors: Identity Communication Process of the Elderly through Biographical Playⁿ

Arthri Vanichtrakul^a

Abstract

The aim of this creative theatrical process, as practice based research, is to study the identities of elderly female vendors at Nong Mon market in Chonburi province. The objective of the research is to create a play based on the biographies of the elderly female vendors at Nong Mon market by using the theatrical process to compile their selected stories. This will not only strengthen the spirit of the elderly female vendors at Nong Mon market, but also encourage the audience to consider the value of the elderly in society. The working processes consisted of three stages: the pre-production process – surveying, classification and interviewing the elderly female vendors at Nong Mon Market; the production process – script writing and play directing; and the post-production process – post play talk and questionnaires given to the audience. The findings reveal that the elderly female vendors at Nong Mon market are ones who have inexorably overcome obstacles of life. In conclusion, the theatrical process can shape and strengthen the spirit of the elderly, and make the audience appreciate the value of the elderly in society as well.

Keywords: the elderly, identity, biographical play, Nong Mon market, Chonburi province

ⁿ This article is part of the research report on “Nong Mon Market Female Vendors: Identity Communication Process of the Elderly through Biographical Play.

^a An assistant professor, Department of Performing Arts, Faculty of Music and Performing Arts, Burapha University.

บทนำ

ความเจริญทางการแพทย์และการสาธารณสุขในปัจจุบันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการมีปริมาณประชากรผู้สูงอายุเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยเหตุนี้จึงกำหนดยุทธศาสตร์ “การเตรียมความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ” ให้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๙ จนถึงฉบับที่ ๑๒ ด้วยการจัดให้มีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕-พ.ศ. ๒๕๖๔) สำหรับกำหนดทิศทางนโยบายยุทธศาสตร์และมาตรการต่าง ๆ ที่ใช้ดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน (Bunphadug, 2011, p. 1) เพื่อเป็นแนวทางกำหนดนโยบายการบริหารประเทศให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเสริมสร้างจิตสำนึกและการปลูกฝังการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ประชากรไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกภาคส่วนต้องตระหนักและเร่งรัดพัฒนาพร้อมกันเต็มกำลัง

ผู้สูงอายุได้รับการจัดกลุ่มให้เป็นหนึ่งในกลุ่มคนชายขอบ (Marginal) ของสังคมเนื่องจากเป็นกลุ่มที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจของสังคม อีกทั้งยังมีสถานภาพทางสังคมด้อยกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ เพราะอำนาจของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่กำหนดมาตรฐานวัดคุณค่าและสถานภาพของคนในสังคมจากความสามารถในการทำงาน (Kaeothep, Suthamprasuet, and Soemthong, 2011, p. 411-420) ด้วยข้อจำกัดด้านร่างกายซึ่งถดถอยตามวัย การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงมุ่งไปในทางการพัฒนาด้านร่างกายเป็นอันดับแรก (Bek-Koehem, 2007, p. 118-122) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านจิตใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญทัดเทียมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านร่างกาย สอดคล้องกับแนวคิดผู้สูงอายุผู้กระตือรือร้น (Active Aging) ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ซึ่งจัดการประชุมที่ประเทศสเปนเมื่อ ค.ศ. 2002 ให้ความสำคัญกับมิติสองด้านของผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านสุขภาพร่างกายและสุขภาพะที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณเพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข (Luiyaphong, 2013, p. 202-205) จากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจกระบวนการเตรียมผู้สูงอายุให้มีความพร้อมด้านจิตใจ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม

ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สังคมไทยในฐานะที่เป็นสังคมผู้สูงอายุต้องให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วน

แนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านจิตใจ ได้แก่ การเสริมสร้างความมั่นใจในคุณค่าของตนเองให้ผู้สูงอายุซึ่งมีอัตลักษณ์ของผู้มีประสบการณ์ชีวิตในด้านต่าง ๆ ผ่านการใช้กระบวนการทางศิลปะการละครเพื่อสร้างสรรค์การย้อนกลับไปหาตัวตนในอดีตของผู้สูงอายุ เรียนรู้อัตลักษณ์ และนำการเรียนรู้นั้นมาต่อยอดเป็นผลงานการแสดงเพื่อขับเน้นและยืนยันอัตลักษณ์ของบุคคลที่มีคุณค่าในตนเองให้ผู้สูงอายุ อีกทั้งยังเอื้อให้บุคคลอื่นในสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตที่ก่อปรด้วยคุณค่าจากผู้สูงอายุ โดยกระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจากการกำหนดให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในกระบวนการได้ย้อนรำลึกถึงประสบการณ์ชีวิตเกี่ยวกับการฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องเล่า ก่อนจะนำเรื่องเล่านั้นไปสร้างสรรค์เป็นบทละครและจัดการแสดงละครซึ่งถ่ายทอดโดยนักแสดงเป็นลำดับต่อไป

การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุย้อนรำลึกถึงประสบการณ์ในอดีตทำให้ผู้สูงอายุสามารถเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของตนในปัจจุบันที่ร่างกายถดถอย จิตใจอ่อนล้าเข้ากับอัตลักษณ์ในอดีตที่แต่ละคนได้เคยก้าวข้ามผ่านอุปสรรคในชีวิตจนกลายเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่ง ผลที่ได้รับจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมีสองด้าน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดกำลังใจ ตระหนักถึงคุณค่าในชีวิตของตนและอีกด้านหนึ่งก็เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุดังกล่าว

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้มีทั้งผู้สูงอายุซึ่งเคยหรือกำลังประกอบอาชีพแม่ค้าในตลาดหนองมน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ตลาดหนองมนเป็นตลาดเก่าแก่ในภาคตะวันออกที่มีชื่อเสียงหลังการตัดถนนสุขุมวิทผ่านตลาดในราว พ.ศ. ๒๔๙๓ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนที่มาท่องเที่ยวชายทะเลบางแสน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๘๖ ตลาดหนองมนมีร้านค้าที่มีชื่อเสียงหลายร้านและสืบทอดกิจการจากรุ่นสู่รุ่น

ผู้วิจัยเห็นว่าเรื่องเล่าชีวประวัติแม่ค้าสูงอายุเจ้าของร้านค้าสะท้อนให้เห็นตัวตนของผู้เล่าเรื่องแต่ละคนที่เคยมีบทบาทหลากหลายในสังคม ทว่าปัจจุบันอัตลักษณ์ในอดีตนั้นพราเลือนและถูกแทนที่ด้วยอัตลักษณ์ความเป็นผู้สูงอายุ ผู้วิจัยเชื่อว่า

พลังเสียงเรื่องเล่าของแม่ค้าสูงอายุที่ย้อนรำลึกถึงการฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตจะสามารถทำให้ตัวตนของผู้เล่าเรื่องได้รับการกระตุ้น ปลุกเร้าให้มีชีวิตขึ้นมาซ้อนทับกับตัวตนของความเป็นผู้สูงอายุที่อ่อนกำลังในปัจจุบัน ก่อให้เกิดตัวตนที่หลากหลายมากกว่าความเป็นผู้สูงอายุแต่เพียงประการเดียว ทั้งนี้ เพื่อเป้าประสงค์ในการแสดงให้เห็นการสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล ทำให้เห็นมิติความเป็นมนุษย์ที่สามารถมองได้ลึกซึ้งรอบด้านของปัจเจกบุคคล ก่อให้เกิดการตระหนักรู้และการยอมรับตัวตนของปัจเจกบุคคลในบทบาทที่แตกต่างและหลากหลายได้

งานวิจัย “แม่ค้าตลาดหนองมน: กระบวนการสื่อสารอัตลักษณ์ผู้สูงอายุผ่านการสร้างละครแบบชีวประวัติ” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่อยู่บนฐานปฏิบัติการสร้างสรรค์งานศิลปะการละคร มีจุดเด่นที่กระบวนการดำเนินการวิจัยซึ่งเป็นการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะการละครเรื่อง *ตัวแม่* ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการดำเนินงานเน้นที่การปฏิบัติการสร้างสรรค์ศิลปะการละครสามส่วนสำคัญ ดังนี้ ส่วนแรกเป็นการเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละคร ได้แก่ การสำรวจ การคัดเลือก และการสัมภาษณ์แม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนตลอดจนผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเรื่องเล่าของแต่ละคนมาใช้ ส่วนที่สองเป็นการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละคร ได้แก่ การเขียนบทละครและการกำกับการแสดงละครชีวประวัติแม่ค้า และส่วนที่สามเป็นการปฏิบัติงานหลังการจัดการแสดงละคร ได้แก่ การจัดการเสวนาหลังการแสดงละครและการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ชมละคร

การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะการละครมุ่งให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่องเล่าชีวิตของตัวละครแต่ละตัว ตลอดจนแก่นความคิดหลักเกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ที่เกิดจากความเพียรพยายามเอาชนะอุปสรรคในชีวิต โดยมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ด้วยการใช้แบบสอบถาม ด้วยเป้าประสงค์ดังกล่าว แนวคิดหลักที่ใช้ในงานวิจัยนี้จึงเป็นแนวคิดเรื่องการศึกษาอัตลักษณ์ของบุคคลเพื่อนำมาประกอบการสร้างสรรค์ตัวละครแต่ละตัวเพื่อประโยชน์ในการสื่อสารอัตลักษณ์ของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การเล่าเรื่องตามแนวคิดศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์เรื่องเล่าชีวประวัติของแม่ค้า การเขียนบทละครตามแนวคิดเกี่ยวกับการเขียนบทละครเพื่อใช้ประกอบการเขียนบทละครจากชีวประวัติแม่ค้า และการกำกับการแสดงละครตามแนวคิดเกี่ยวกับการกำกับการแสดงละครแนวสมจริง ประกอบกัน

ขึ้นเพื่อร่วมกันสื่อสารเรื่องเล่าชีวประวัติแม่ค้าสูงอายุที่อยู่ในรูปของบทละครเวทีออกมา เป็นการจัดการแสดงบนเวทีให้ได้รับผลสำเร็จเป็นละครซึ่งเป็นภาพแทนส่วนเสี้ยวชีวิต ในอดีตที่ยินย่นและซับซ้อนอัตลักษณ์ความเป็นผู้เพียรพยายามต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตจนประสบความสำเร็จของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน

ละครเรื่อง *ตัวแม่* ซึ่งเป็นผลจากการสร้างสรรค์เรื่องเล่าชีวิตของกลุ่มแม่ค้า สูงอายุตลาดหนองมนเป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนการนำเสนอช่วงเวลาแม่ค้าสูงอายุ ทุกคนเพียรพยายามเอาชนะอุปสรรคความยากลำบากในชีวิต เพื่อให้แม่ค้าสูงอายุ เจ้าของเรื่องเล่าเกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนและทำให้ผู้ชมทั่วไปตระหนักถึง คุณค่าของการมีชีวิต ตระหนักว่าผู้ที่ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคแม้จะมีชีวิตไม่ราบรื่นนั้น เป็นผู้ที่น่ายกย่องในความมานะอดทนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังสามารถเป็นแบบอย่างให้ ผู้ชมได้รับข้อคิด สามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตของตนได้ อันจะส่งผลให้ประชากรทุกวัย ในสังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อใช้กระบวนการศิลปะการละครในการรวบรวมและศึกษาเรื่องเล่า ชีวประวัติของแม่ค้าสูงอายุในตลาดหนองมน ตลอดจนสร้างสรรค์ละครจากเรื่องเล่า ดังกล่าว
2. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตใจให้กับแม่ค้าสูงอายุในตลาดหนองมน
3. เพื่อทำให้ผู้ชมละครทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคม

วิธีการดำเนินการวิจัยและผลที่ได้รับ

หลังจากที่ได้กำหนดหัวข้องานวิจัยและทบทวนวรรณกรรมที่เป็นองค์ความรู้ สำหรับใช้ในการศึกษาทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้เริ่มกระบวนการ สร้างสรรค์งานละครเรื่อง *ตัวแม่* โดยยึดหลักการสร้างอุปสรรคความขัดแย้งในชีวิต ตัวละครเพื่อนำไปสู่การนำเสนอแก่นความคิดหลักของละครเป็นแกนสำคัญในการ ปฏิบัติงาน โดยเริ่มงานในฐานะผู้เขียนบทละครด้วยการสำรวจ การคัดเลือก และการสัมภาษณ์แม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนและผู้ใกล้ชิด เพื่อนำเรื่องเล่าทั้งหมดมา เรียบเรียงให้เป็นบทละครชีวประวัติแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน จากนั้นจึงเป็น

การดำเนินงานในฐานะผู้กำกับการแสดงละครด้วยการจัดการซ้อมละครโดยใช้แนวทางการแสดงแบบสมจริงเพื่อนำผลที่ได้รับกลับมาพัฒนากระบวนการเขียนบทละครอีกครั้ง ก่อนนำบทละครที่พัฒนาแล้วเสร็จมาใช้ในการกำกับการแสดงให้ได้ละครที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เหตุที่ผู้วิจัยจัดกระบวนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นเป็นจำนวนสองครั้ง ก็เพื่อพัฒนาผลงานทั้งการเขียนบทละครและการกำกับการแสดงละครตามที่ได้รับคำวิจารณ์และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นทั้งนักวิชาการและนักวิชาชีพสาขาศิลปะการละคร อีกทั้งยังมีการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ชมละครเพื่อนำข้อคิดเห็นมาใช้พัฒนาละครด้วย โดยมีการจัดแสดงละครครั้งแรกที่โรงละครแบล็คบ็อกซ์ คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี และมีการจัดการแสดงครั้งที่สองที่สตูดิโอบลูบ็อกซ์ ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้กล่าวแล้วว่ากระบวนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะการละครทั้งสองครั้งแบ่งเป็นสามส่วนเพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วนของการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะการละครไปสู่ผู้ชมตามเป้าหมายของงานวิจัย ดังรายละเอียดเปรียบเทียบกระบวนการปฏิบัติงานสามส่วนทั้งสองครั้งต่อไปนี้

๑. การเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละคร

การเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละครมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาข้อมูลมาใช้เขียนบทละครชีวประวัติ มีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

๑.๑ การสำรวจแม่ค้าสูงอายุตลาตหนองมน

ในการปฏิบัติงานครั้งแรก ผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ในตลาดและชุมชนรอบตลาดหนองมนเพื่อสำรวจหาแม่ค้าสูงอายุ โดยตั้งเกณฑ์ดังนี้ เป็นผู้ประกอบอาชีพค้าขาย เพศหญิง มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปตามนิยามขององค์การสหประชาชาติที่ไว้สำหรับคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Phromphak, 2013, p. 1-2) และเป็นผู้ที่กำลังค้าขายหรือเคยค้าขายอยู่ในตลาดหนองมน โดยปัจจุบันยังมีภูมิลำเนาอยู่บริเวณตลาดหนองมน พบว่ามีจำนวนแม่ค้าสูงอายุที่เข้าเกณฑ์ดังได้กำหนดข้างต้นจำนวนทั้งสิ้น ๑๐ คน

๑.๒ การคัดเลือกแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน

ในการปฏิบัติงานครั้งแรก ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อคัดเลือกแม่ค้าสูงอายุ ได้แก่ เรื่องเล่าชีวิตของแม่ค้าสูงอายุต้องมีความเป็นละครหรือสามารถดัดแปลงเรื่อง ให้มีความเป็นละครได้เท่านั้น กล่าวคือ แสดงให้เห็นการต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิต อย่างไม่ย่อท้อ ทั้งนี้ สารสำคัญของ การต่อสู้อุปสรรคในชีวิตนั้นมิได้คำนึงถึงผลที่ได้รับ ทว่าต้องแสดงให้เห็นความเป็นผู้ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคเป็นสำคัญ เพราะตามหลักการของการสร้างการกระทำของตัวละครนั้นเน้นที่ความพยายามต่อสู้อุปสรรคหรือความขัดแย้งในชีวิต มิใช่ที่ผลลัพธ์ของการต่อสู้

ผลการคัดเลือกพบว่าแม่ค้าสูงอายุที่เข้าเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้จำนวน ๖ คน ดังนี้ นางนิยม สร้อยสน “แม่นิยม” แม่ค้าขายข้าวหลาม นางบัว จารุสิริลาภ หรือบัว “เจ้บัว” แม่ค้าขายปาตองไก่ นางสุภัทรา พุทธาดีสุข หรือเตี้ย “แม่จรินทร์” แม่ค้าขายอ้อยจ้อ นางสาวศรีเวียง สัมฤทธิ์ หรือดีดี “แม่ศรีเวียง” แม่ค้าขายกะปิ นางสัตตาวลัย บุญนางวงศ์ หรือหนู “แม่เจริญ” แม่ค้าขายเข็นตาไฟกั้ง นางอัมพร จงเกษมไพบูลย์ หรือพร “พี่พร” แม่ค้าขายข้าวต้มปลา

สำหรับการปฏิบัติงานครั้งที่สอง ผู้วิจัยได้คงทั้งสองขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจ และการคัดเลือกแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนไว้ดังเดิม เนื่องจากมีความประสงค์จะพัฒนาข้อมูลเดิมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๓ การสัมภาษณ์แม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน

การปฏิบัติงานสัมภาษณ์ครั้งแรกมีทั้งการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับไปพร้อมกันเพื่อความฉับไวทันต่อเหตุการณ์ขณะที่แม่ค้าแต่ละคนกำลังเล่าเรื่องชีวิตของตน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสร้างความสัมพันธ์กับแม่ค้าสูงอายุผู้ให้ข้อมูล เป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การสังเกตปฏิบัติการได้ตอบ ตลอดจนสังเกตอารมณ์ความรู้สึกของแม่ค้าในขณะที่ฟังคำถามและกำลังเล่าเรื่อง อีกทั้งยังใช้การเทียบเคียงเพื่อนำแม่ค้าสูงอายุให้สามารถรำลึกถึงอดีตได้ (Elliott, 2005, p. 18-21) อนึ่ง การออกแบบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ทั้งหมดเน้นการใช้คำถามแบบเจาะลึกถึงช่วงเวลาที่แม่ค้าสูงอายุแต่ละคนต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิต เพื่อให้ได้เรื่องเล่าชีวิต

ที่ตรงตามหลักการและวัตถุประสงค์ของการนำเสนอละครชีวิตประวัติ *ตัวแม่* มากที่สุด

ในการปฏิบัติงานครั้งที่สองมีการสัมภาษณ์แม่ค้าสูงอายุทุกคนเพิ่มเติมเพื่อนำข้อมูลที่ได้รับมาพัฒนาการเขียนบทละคร โดยคำถามทั้งหมดที่ใช้เน้นให้แม่ค้าสูงอายุได้วิจารณ์ แสดงทัศนคติต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตและเหตุการณ์รอบตัวมากขึ้น และยังมีการถามเจาะรายละเอียดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกยิ่งขึ้นอีกด้วย

อนึ่ง ในการปฏิบัติงานครั้งที่สอง ได้มีการสัมภาษณ์นักแสดงหญิงทั้งหมด ๖ คนซึ่งเป็นขั้นตอนใหม่ที่มีผู้วิจัยปฏิบัติ เนื่องจากเห็นว่าจำเป็นต้องได้รับข้อมูลชีวิตจริงของนักแสดงทุกคนมาใช้ในการเขียนบทละครเพื่อสร้างความเชื่อมโยงให้นักแสดงสามารถเข้าใจตัวละครแม่ค้าได้ดียิ่งขึ้น ขั้นตอนดังกล่าวมีจุดเด่นคือเป็นการเทียบเคียงเรื่องราวชีวิตจริงของนักแสดงเข้ากับเรื่องราวชีวิตของแม่ค้าสูงอายุเพื่อนำเรื่องราวทั้งที่เหมือนหรือต่างกันไปใช้พัฒนาบทละคร ผลที่ได้รับคือสามารถช่วยให้นักแสดงเข้าใจ และสามารถสวมบทบาทเป็นตัวละครแม่ค้าได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

จากผลการเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละคร สามารถสรุปได้ว่าความสำเร็จในชีวิตที่ผู้หญิงปรารถนาเป็น ความสำเร็จในชีวิตครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ ผู้หญิงให้ความสำคัญกับลูกมากกว่าสามี ส่วนความสำเร็จในด้านอาชีพการงานและฐานะเป็นเรื่องรอง ดังกรณีศึกษาจากแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปอัตลักษณ์ร่วมได้ว่าแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนเป็นผู้มีอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่เป็นเสาหลักของครอบครัว สามารถทำงานหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เป็นอย่างดี ทว่าการเป็นผู้ประสบความสำเร็จด้านอาชีพนั้นเป็นปัจจัยที่อาจมีผลต่อการเป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จด้านการมีชีวิตคู่ สะท้อนให้เห็นว่าการเป็นผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จด้านอาชีพอาจมีผลทำให้ชีวิตครอบครัวมีความบกพร่องได้ และหากเป็นไปได้ แม่ค้าสูงอายุทุกคนมีความปรารถนาจะมีชีวิตครอบครัวที่สมบูรณ์ ทำให้เห็นว่าผู้หญิงให้ความสำคัญกับการมีคู่ชีวิตและการมีชีวิตครอบครัว อย่างไรก็ตามแม่ค้าสูงอายุทุกคนที่แต่งงานแล้วให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ความเป็นแม่ที่ต้องดูแลลูกให้ดีที่สุด และให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกเป็นพิเศษ ส่วนแม่ค้าสูงอายุที่มีสถานภาพเป็นผู้หญิงโสด ทำให้ต้องสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในขณะที่แม่ค้าสูงอายุที่ไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างฐานะทว่าประสบความสำเร็จใน

ชีวิตคู่ ก็สร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่มีเพื่อนคู่ชีวิต มีครอบครัวอบอุ่น ทำให้มีกำลังใจ ในการฟันฝ่าอุปสรรคอื่น ๆ ในชีวิตต่อไป

๒. การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละคร

การปฏิบัติงานในขั้นตอนนี้ทั้งสองครั้งมีจุดร่วมคือ เป็นการนำเสนอช่วงชีวิต ของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนที่ได้ฟันฝ่าอุปสรรคความยากลำบากของชีวิตเพื่อให้ แก่นความคิดหลักของละครสามารถสื่อสารไปถึงผู้ชมได้อย่างราบรื่น โดยในการปฏิบัติ งานครั้งที่สองเน้นการขยายรายละเอียดให้ผู้ชมเห็นการฟันฝ่าอุปสรรคของตัวละคร ให้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้แก่นความคิดหลักของละครสามารถสื่อสารไปถึงผู้ชมได้อย่างมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดการเขียนบทละครและการกำกับการแสดงละคร ดังต่อไปนี้

๒.๑ การเขียนบทละคร

แนวทางการเขียนบทละครในการปฏิบัติงานทั้งสองครั้งยึดหลักการสร้าง อุปสรรคความขัดแย้งในชีวิตตัวละครเพื่อนำไปสู่การนำเสนอแก่นความคิดหลักของ ละครดังกล่าวข้างต้น โดยขับเน้นการนำเสนอแก่นความคิดหลักของละครเพียง แก่นเดียว ได้แก่ คุณค่าในชีวิตของมนุษย์เกิดจากความเพียรพยายามเอาชนะอุปสรรค ในชีวิต การปฏิบัติงานครั้งแรกมีจุดเด่นคือการใช้กลวิธีนำเสนอแบบการเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้ชมเห็นสิ่งที่ต้องการนำเสนอได้ชัดเจนขึ้น ส่วนการปฏิบัติงานครั้งที่สองมี จุดเด่นคือ การเชื่อมโยงโลกของตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงเข้ากับโลกของตัวละคร แม่ค้า ดังรายละเอียดการปฏิบัติงานที่สำคัญสองส่วน ได้แก่ การสร้างโครงเรื่องและ การสร้างตัวละคร ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ การสร้างโครงเรื่อง

ในการปฏิบัติงานครั้งแรกเป็นการสร้างโครงเรื่องหลักซึ่งเน้นอุปสรรค และความพยายามเอาชนะอุปสรรคของแม่ค้าทุกคนควบคู่กับการสร้างโครงเรื่องรอง ซึ่งเน้นความพยายามของกลุ่มเด็กนักเรียนการแสดงในการเขียนบทละครชีวิตประวัติ แม่ค้าส่วนการปฏิบัติงานครั้งที่สองเป็นการสร้างโครงเรื่องหลักซึ่งนำเสนอเรื่องเล่า

ชีวิตของแม่ค้าสูงอายุควบคู่กับโครงเรื่องรองซึ่งนำเสนอเรื่องกลุ่มเด็กนักเรียน การแสดงกำลังร่วมกันฝึกซ้อมการแสดงที่เขียนบทละครขึ้นจากชีวประวัติของแม่ค้า โดยโครงเรื่องทั้งสองโครงเรื่องต่างเน้นการนำเสนออุปสรรคและความพยายามต่อสู้เอาชนะอุปสรรคของแม่ค้าและของเด็กนักเรียนการแสดงเช่นเดียวกัน

สรุปผลการเขียนบทละครครั้งแรกจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ชมละคร พบว่าบทละครสามารถทำให้โครงเรื่องทั้งสองโครงเรื่องทำหน้าที่เดียวกัน ได้แก่ นำเสนอช่วงเวลาการแสดงให้เห็นความเพียรพยายามของตัวละครซึ่งก่อให้เกิดการกระทำในละครได้ชัดเจนและสนับสนุนกันเป็นอย่างดี โดยผลของการเลือกนำเสนอโครงเรื่องหลักเกี่ยวกับชีวิตแม่ค้าให้อยู่ในรูปเรื่องเล่าในอดีตของตัวละครโดยเล่าตามลำดับเวลาและการเลือกนำเสนอโครงเรื่องรองเกี่ยวกับชีวิตเด็กนักเรียนการแสดงให้อยู่ในรูปการกระทำในปัจจุบันของตัวละครโดยเล่าตามลำดับเวลาเช่นกันนั้น ทำให้ผู้ชมบางส่วนสนใจโครงเรื่องรองมากกว่าโครงเรื่องหลัก นอกจากนี้ การเล่าเรื่องตามลำดับเวลามีผลทำให้เรื่องราวดำเนินไปเรียบเรื่อย ลดทอนความน่าติดตามของละครลง

ส่วนผลการเขียนบทละครครั้งที่สองสามารถทำให้โครงเรื่องทั้งสองโครงเรื่องทำหน้าที่เดียวกัน ได้แก่ ชับเน้นความเพียรพยายามของตัวละครทั้งสองกลุ่มได้อย่างชัดเจนและสนับสนุนกันเป็นอย่างดี สำหรับผลของการเลือกนำเสนอโครงเรื่องหลักเกี่ยวกับชีวิตแม่ค้าให้อยู่ในรูปเรื่องเล่าในอดีตของตัวละครโดยเล่าตามลำดับประเด็นและการเลือกนำเสนอโครงเรื่องรองเกี่ยวกับชีวิตเด็กนักเรียนการแสดงให้อยู่ในรูปการกระทำในปัจจุบันของตัวละครโดยเล่าตามลำดับประเด็นเช่นกันนั้น ทำให้ผู้ชมสนใจใคร่ติดตามเรื่องราวในละครมากขึ้นกว่าการนำเสนอละครครั้งแรก ผู้ชมสามารถติดตามเรื่องได้ราบรื่นขึ้น เพราะทั้งสองโครงเรื่องนำเสนอเรื่องที่ละเอียด ประเด็น อีกทั้งประเด็นต่าง ๆ ที่ได้รับการคัดสรรให้เรียงลำดับกันนั้นทวีความเข้มข้นขึ้นเมื่อเรื่องดำเนินไป แสดงให้เห็นภาวะคับขันของตัวละครทั้งตัวละครกลุ่มแม่ค้าและกลุ่มเด็กนักเรียนการแสดงที่ทวีความเข้มข้นขึ้น เช่นกัน ทำให้เห็นว่าการเลือกใช้กลวิธีการนำเสนอละครโดยมิได้คำนึงถึงลำดับเวลานั้นไม่มีผลต่อความเข้าใจของผู้ชม

๒.๑.๒ การสร้างตัวละคร

ในการปฏิบัติงานครั้งแรก ได้มีการสร้างกลุ่มตัวละครหลัก ได้แก่ แม่ค้าตลาดหนองมนจำนวน ๖ คน ควบคู่กับการสร้างกลุ่มตัวละครรอง ได้แก่ เด็กนักเรียนการแสดงจำนวน ๖ คน โดยกำหนดบทบาทให้กลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องเล่าชีวิตของกลุ่มตัวละครแม่ค้าสูงอายุ ส่วนในการปฏิบัติงานครั้งที่สอง ได้คงจำนวนและการสร้างกลุ่มตัวละครหลักควบคู่กับกลุ่มตัวละครรองไว้เช่นเดิม ทว่าได้กำหนดให้นักแสดงทุกคนทำหน้าที่เป็นผู้สวมบทบาทเป็นตัวละครคนละ ๒ ตัว ได้แก่ ตัวละครแม่ค้าและตัวละครเด็กนักเรียนการแสดง

ผลการสร้างตัวละครในการปฏิบัติงานครั้งแรกทำให้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของตัวละครชัดเจน ทำให้ผู้ชมสามารถติดตามขมละครได้อย่างราบรื่น ส่วนผลการสร้างตัวละครในการปฏิบัติงานครั้งที่สองซึ่งมีการเชื่อมโยงโลกของกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงเข้ากับโลกของกลุ่มตัวละครแม่ค้า ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจได้ว่ากลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้เรียนรู้การใช้ชีวิตผ่านการต่อสู้อุปสรรคในชีวิตของกลุ่มตัวละครแม่ค้าทั้งจากประสบการณ์ชีวิตของตัวละครแม่ค้าที่แต่ละคนสวมบทบาทและจากประสบการณ์ชีวิตของตัวละครแม่ค้าอื่น ๆ ร่วมด้วย ดังนั้น ผู้ชมจึงสามารถเข้าใจ เข้าถึง และมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับตัวละครทั้งสองกลุ่มได้มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผลการเขียนบทละครครั้งแรก

อนึ่ง ด้วยเหตุที่ในการปฏิบัติงานทั้งสองครั้งมีการกำหนดแก่นความคิดหลักของเรื่องเพียงแก่นความคิดเดียว มีผลให้แม้บทละครจะประกอบไปด้วยโครงเรื่องสองโครงเรื่องและตัวละครสองกลุ่ม ก็สามารถทำให้บทละครมีเอกภาพของเรื่องและเนื้อให้แก่นเรื่องสามารถสื่อสารถึงผู้ชมละครได้ราบรื่นตามสมควร

๒.๒ การกำกับการแสดงละคร

ในการปฏิบัติงานครั้งแรก ผู้วิจัยได้คัดเลือกนักแสดงหญิงจำนวน ๖ คน และกำหนดให้ทุกคนมีหน้าที่สวมบทบาทเป็นตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงและทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องชีวิตตัวละครแม่ค้าสลับกันไปมาตลอดทั้งการดำเนินเรื่อง ดังนั้น นักแสดงจึงมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงที่ตนสวมบทบาท ทว่า

นักแสดงไม่ต้องมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับเรื่องเล่าของแม่ค้า อีกทั้งไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับตัวละครแม่ค้าอื่น ๆ บนเวที และตัวละครแม่ค้าสามารถพูดกับผู้ชมได้โดยตรงตามขอบของการเป็นผู้เล่าเรื่อง ผลของทางเลือกในการกำหนดแนวทางการแสดงดังกล่าว ทำให้ผู้ชมไม่มีใครมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับกลุ่มตัวละครแม่ค้าเท่าใดนัก

ในการปฏิบัติงานครั้งที่สอง ผู้วิจัยใช้นักแสดงหญิงกลุ่มเดิม จุดเด่นของการกำกับการแสดงในครั้งนี้เป็นการกำหนดให้นักแสดงทุกคนสวมบทบาทเป็นทั้งตัวละครแม่ค้าและตัวละครเด็กนักเรียนการแสดง และเน้นการนำเสนอปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครทั้งสองกลุ่มทุกตัวละคร นักแสดงจึงต้องมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับเรื่องและตัวละครทั้งสองกลุ่มทุกตัวละครอีกด้วย ผลของทางเลือกในการกำหนดแนวทางการแสดงดังกล่าว ทำให้นักแสดงมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับทั้งเรื่องของเด็กนักเรียนการแสดงและเรื่องของแม่ค้าที่ตนสวมบทบาท อีกทั้งนักแสดงยังมีปฏิสัมพันธ์กับตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงและตัวละครแม่ค้าอื่น ๆ บนเวทีอีกด้วย

ผลการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะการละครทั้งการเขียนบทละครและการกำกับการแสดงละครนั้น สามารถขบเน้นความเพียรพยายามของตัวละครในการต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตและสามารถนำเสนอแก่นความคิดหลักของเรื่องได้ตามวัตถุประสงค์ ทำให้สามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนด้านความเป็นผู้หญิงที่มีความเพียรพยายามต่อสู้อุปสรรคในชีวิตได้ราบรื่นตามสมควร

๓. การปฏิบัติงานหลังการจัดการแสดงละคร

ขั้นตอนการปฏิบัติงานหลังการจัดการแสดงละครมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการศึกษาว่าผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะการละครสามารถสื่อสารไปถึงแม่ค้าสูงอายุหนองมน ตลอดจนผู้ชมทั่วไปได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจึงจัดให้มีการสำรวจผลที่ผู้ชมละครได้รับ โดยจัดให้มีการดำเนินงานทั้งการจัดการเสวนาหลังการแสดงละครโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งนักวิชาการและนักวิชาชีพ อีกทั้งยังมีแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนเจ้าของเรื่องเล่ามาร่วมการเสวนาด้วย นอกจากนี้ มีการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ชมละคร สามารถสรุปผลที่ได้รับดังนี้

ผลการเขียนบทละครในการปฏิบัติงานครั้งแรกสามารถทำให้แม่ค้าสูงอายุ ตลาดหนองมนเจ้าของเรื่องเล่ามีความภาคภูมิใจในการต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตของตน อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้ใกล้ชิดแม่ค้าที่มาชมละคร ตลอดจนผู้ชมทั่วไปเห็นพ้องว่าชีวิตของแม่ค้าสูงอายุทุกคนเป็นชีวิตที่น่าชื่นชม สามารถเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้ในแง่ของความอดทน การต่อสู้กับอุปสรรคและข้อจำกัดต่าง ๆ ในชีวิต ผู้วิจัยยังได้รับความเห็นว่าเรื่องราวชีวิตในโครงเรื่องหลักของกลุ่มตัวละครแม่ค้ามีความน่าสนใจ เนื่องจากเป็นชีวประวัติของบุคคลธรรมดาที่มีความเข้มข้น และยังได้รับความเห็นว่าเรื่องของแม่ค้ามีความยาวเกินไป ทำให้ค่อนข้างเป็นอุปสรรคต่อการติดตามอย่างต่อเนื่อง ส่วนการปฏิบัติงานครั้งที่สอง สามารถแก้ปัญหาของการเขียนบทละครในครั้งแรกได้ เนื่องจากผู้ชมเห็นว่าเรื่องราวชีวิตในโครงเรื่องหลักของกลุ่มตัวละครแม่ค้า และเรื่องราวชีวิตในโครงเรื่องรองของกลุ่มเด็กนักเรียนการแสดงมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน และยังสามารถนำเสนอเรื่องของแม่ค้าให้มาติดตามขึ้นได้ เนื่องจากปรับเปลี่ยนกลวิธีการลำดับเรื่องให้เป็นไปตามประเด็น มิใช่ตามลำดับเวลาดังปรากฏในการเขียนบทละครครั้งแรก

ผลการกำกับการแสดงละครในการปฏิบัติงานครั้งแรกสามารถจับเน้นความยากลำบากของกลุ่มตัวละครแม่ค้าและทำให้ผู้ชมเข้าใจการต่อสู้อุปสรรคของแม่ค้าได้ ความเห็นส่วนหนึ่งของผู้ชมพอใจกับกลวิธีการนำเสนอซึ่งกำหนดให้ตัวละครแม่ค้าทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องของตนกับผู้ชมโดยตรงเนื่องจากเห็นว่าเป็นการนำเสนอที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมาทว่ามีเสน่ห์ อย่างไรก็ดี ผู้ชมส่วนหนึ่งมีความเห็นต่างเนื่องจากเห็นว่ากลวิธีการนำเสนอดังกล่าวทำให้เรื่องค่อนข้างเรียบ เป็นอุปสรรคต่อการติดตามชมละครอย่างต่อเนื่อง ส่วนการปฏิบัติงานครั้งที่สองมีจุดเด่นที่สำคัญคือผู้ชมสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ของตัวละครแม่ค้ากับตัวละครเด็กนักเรียนการแสดง ผู้ชมเห็นประจักษ์ว่าตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้เรียนรู้ชีวิตจากประสบการณ์ชีวิตของตัวละครแม่ค้า

สามารถสรุปได้ว่าผลของการสร้างสรรค์ละครชีวประวัติแม่ค้าตลาดหนองมน *ตัวแม่* บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งขบเน้นการนำเสนอความเพียรพยายามต่อสู้อุปสรรคในชีวิตโดยไม่ย่อท้อของกลุ่มตัวละครแม่ค้าซึ่งผู้วิจัยนำเนื้อหาของโครงเรื่องมาจากชีวประวัติของกลุ่มแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน จังหวัดชลบุรี

เพื่อมุ่งถ่ายทอดอัตลักษณ์ของผู้มีความมานะ ต่อสู้อุปสรรคอย่างไม่ท้อถอยของแม่ค้า สูงอายุเป็นสำคัญ ทำให้ได้รับผลว่ากระบวนการปฏิบัติงานที่ผู้วิจัยเลือกใช้สามารถ ช่วยสนับสนุนให้แม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน ผู้ใกล้ขีด ตลอดจนผู้ชมละครทั่วไปตระหนัก ถึงอัตลักษณ์ ความสำคัญในฐานะปัจเจกบุคคลของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนได้ ตามวัตถุประสงค์

อภิปรายผลการวิจัย

แม้การปฏิบัติงานวิจัยเรื่อง “แม่ค้าตลาดหนองมน: กระบวนการสื่อสาร อัตลักษณ์ ผู้สูงอายุผ่านการสร้างละครแบบชีวประวัติ” ได้รับความสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ อย่างไรก็ดี อุปสรรคสำคัญของการสร้างสรรคงานละคร ได้แก่ ความ บกพร่องในการเขียนบทละครให้นำเสนอแก่นความคิดหลักของเรื่องได้ชัดเจนเพื่อทำให้ เรื่องราวมีความเข้มข้นน่าติดตาม และความบกพร่องในการเลือกแนวทางนำเสนอละคร เพื่อเอื้อให้แก่นความคิดหลักสามารถสื่อสารไปสู่ผู้ชมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังจะได้อภิปรายต่อไป

จากผลของการศึกษาในแง่ของการใช้กระบวนการทางศิลปะการละครเพื่อ ยืนยันและขบขันอัตลักษณ์ของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมน จังหวัดชลบุรี เจ้าของ เรื่องเล่าชีวประวัตินั้นพบว่าในขั้นตอนการเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ ละครมีผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้ ในขั้นตอนการสำรวจแม่ค้าในตลาดหนองมน ยังค่อนข้างขาดความรัดกุม เนื่องจากไม่มีข้อมูลอ้างอิงที่เป็นเอกสาร ส่งผลให้ผู้วิจัย ดำเนินการสำรวจหาข้อมูลของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนได้ด้วยวิธีการเดียว ได้แก่ การสอบถามข้อมูลจากผู้ค้าขายในตลาดหนองมนตลอดจนประชาชนทั่วไปที่เป็นลูกค้า ในตลาด วิธีการสำรวจแม่ค้าสูงอายุดังกล่าวส่งผลให้ขั้นตอนการคัดเลือกแม่ค้าสูงอายุ เป็นไปได้ค่อนข้างลำบากและอาจไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนการสัมภาษณ์แม่ค้า สูงอายุตลาดหนองมนที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกแล้วนั้น ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือ จากแม่ค้าสูงอายุเจ้าของเรื่องเล่าชีวประวัติทุกคนตลอดจนผู้ใกล้ขีดเป็นอย่างดีทั้งด้าน การให้ข้อมูลและการให้สัมภาษณ์ ส่งผลให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่เพียงพอต่อการนำมา สร้างสรรคงานด้านการเขียนบทละครในที่สุด

จากผลของกระบวนการในขั้นตอนการเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละครดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสนับสนุนให้มีการสร้างสรรค์งานเขียนบทละครดั้งเดิม (Original Plays) ให้แพร่หลายขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาในวงวิชาการและวงวิชาชีพศิลปะการละคร ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนบทละครสามารถแสวงหาแรงบันดาลใจตลอดจนวัตถุดิบที่นำมาใช้ประกอบการเขียนได้จากหลากหลายแหล่งที่มา อนึ่ง การปฏิบัติงานในการศึกษานี้ยังพบว่าชีวประวัติของปัจเจกบุคคลนั้นน่าสนใจและมีคุณค่าในตนเอง อีกทั้งเรื่องราวของบุคคลที่เป็นคนธรรมดาสามัญในสังคมก็ยิ่งใหญ่และสามารถเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นได้อีกด้วย

สำหรับในขั้นตอนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละครพบว่าหลักการเขียนบทละครให้สอดคล้องกับแนวทางการยึดความขัดแย้งของตัวละครเป็นสำคัญนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรื่องราวในละครขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างจากการศึกษานี้ นับตั้งแต่การเลือกขบเน้นความพยายามต่อสู้อุปสรรคในชีวิตของกลุ่มตัวละครแม่ค้าตลาดหนองมนให้เป็นแกนหลักของบทละคร สามารถทำให้ผู้วิจัยคัดสรรเหตุการณ์ในชีวิตของแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนเพื่อนำมาเลือกใช้เป็นวัตถุดิบในการเขียนบทละครได้อย่างมีหลักเกณฑ์ กล่าวคือ เรื่องราวใดบ้างในชีวิตของแม่ค้าที่ได้รับการคัดเลือกหรือไม่ได้รับการคัดเลือกให้นำมาเล่าเป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ในบทละคร นอกจากนี้ การยึดความขัดแย้งของตัวละครเป็นสำคัญนั้นยังทำให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างมีเอกภาพ ดังจะเห็นว่าแม้บทละครจะกล่าวถึงชีวิตของกลุ่มตัวละครแม่ค้าจำนวน ๖ คน และชีวิตของกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงจำนวน ๖ คน รวมจำนวนเรื่องเล่าชีวประวัติทั้งสิ้น ๑๒ เรื่อง ทว่าการนำเสนอการต่อสู้อุปสรรคในชีวิตของตัวละครทั้งสองกลุ่มให้เป็นแกนหลักของบทละคร ส่งผลให้เรื่องราวทั้งหมดในละครเป็นเรื่องเดียวกัน ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ขอบการร้องขอการนำเสนอเรื่องให้คู่ขนานกันไปสองโครงเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่องของกลุ่มตัวละครแม่ค้าและโครงเรื่องของกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงนั้นยังไม่สามารถนำเสนอความพยายามต่อสู้อุปสรรคในชีวิตของกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้เข้มข้นรุนแรงทัดเทียมกับการนำเสนอความพยายามต่อสู้อุปสรรคในชีวิตของกลุ่มตัวละครแม่ค้า ทำให้เห็นว่าการเขียนบทละครยังมีข้อบกพร่องในด้านการสร้างความขัดแย้งของโครงเรื่องทั้งสองเรื่องให้ทัดเทียมกัน น่าสนใจเท่าเทียมกัน

ด้านการนำเสนอแก่นความคิดหลักของบทละคร ในการจัดการแสดงละครครั้งแรก ผู้ชมส่วนหนึ่งเห็นว่าการนำเสนอแก่นของบทละครยังไม่ชัดเจนนักแม้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องราวที่บทละครนำเสนอได้ดี แสดงให้เห็นว่าบทละครยังไม่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวละครสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวละครแม่ค้าและกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้อย่างราบรื่น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาการเขียนบทละครที่ใช้ในการจัดการแสดงละครครั้งที่สอง โดยเน้นการสร้างเรื่องราวของกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงให้มากขึ้นจากเดิมที่เน้นการสร้างเรื่องของกลุ่มตัวละครแม่ค้าเป็นหลัก เพื่อแสดงให้เห็นผู้ชมประจักษ์ว่ากลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้เรียนรู้ชีวิตผ่านการสวมบทบาทเป็นตัวละครแม่ค้า ทำให้การนำเสนอแก่นของบทละครชัดเจนขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การเขียนบทละครในการจัดการแสดงครั้งที่สองยังสามารถทำให้ผู้ชมตระหนักได้ว่าความสำเร็จในชีวิตมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากสิ่งเล็กน้อยซึ่งสามารถนำความสุขมาสู่ชีวิตได้โดยไม่ต้องวัดจากความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ อาทิ ด้านฐานะชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากสังคมเสมอไป นอกจากนี้ ด้านการเขียนบทละครโดยปรับเปลี่ยนการเล่าเรื่องของกลุ่มตัวละครแม่ค้าจากการเล่าเรื่องตามลำดับเวลาในการจัดการแสดงครั้งแรกไปเป็นการเล่าเรื่องตามประเด็นในการจัดการแสดงครั้งที่สองนั้น มีผลให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องได้ชัดเจนขึ้นและยังสามารถติดตามเรื่องได้ราบรื่นขึ้นด้วย

สำหรับการกำกับการแสดงละครโดยมุ่งขับเน้นการนำเสนอแก่นความคิดหลักของเรื่องซึ่งมุ่งให้ผู้ชมตระหนักถึงความสำคัญของความเพียรพยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตอย่างไม่ย่อท้อของมนุษย์ ส่งผลให้ผู้วิจัยปรับเปลี่ยนแนวทางการนำเสนอละครให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยยิ่งขึ้น จากการจัดการแสดงละครในครั้งแรก ซึ่งกำหนดให้นักแสดงสวมบทบาทเป็นตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงและเป็นผู้ถ่ายทอดชีวิตประวัติของตัวละครแม่ค้าในฐานะที่เป็นผู้เล่าเรื่อง ส่งผลให้ผู้ชมมีอารมณ์ร่วมกับกลุ่มตัวละครแม่ค้าค่อนข้างน้อย ทำให้แม้ผู้ชมจะสามารถเข้าใจกลุ่มตัวละครแม่ค้าได้ ทว่าผู้ชมกลับรู้สึกว่ามีมีส่วนได้ส่วนเสียกับชีวิตของตัวละครแม่ค้าเท่าที่ควร นอกจากนี้ ผู้ชมยังเห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวละครแม่ค้าและกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้ไม่ชัดเจนนัก ทำให้ผู้ชมเชื่อมโยงการเรียนรู้ชีวิตของกลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของกลุ่มตัวละคร

แม่ค้าได้ค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุนี้ในการจัดการแสดงครั้งที่สอง ผู้วิจัยจึงปรับแนวทางการนำเสนอละครโดยกำหนดให้นักแสดงต้องสวมบทบาทเป็นทั้งตัวละครแม่ค้าและตัวละครเด็กนักเรียนการแสดง เพื่อให้เรื่องราวชีวิตของตัวละครทั้งสองกลุ่มดำเนินไปพร้อมกัน ทำให้เห็นชัดเจนว่าตัวละครเด็กนักเรียนการแสดงได้เรียนรู้ชีวิตผ่านประสบการณ์ของตัวละครแม่ค้าได้มากขึ้นตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับตัวละครทั้งสองกลุ่มได้มากขึ้นด้วย

จากผลของกระบวนการในขั้นตอนการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ละครนั้นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การเขียนบทละครควรคำนึงถึงเอกภาพของบทเป็นสำคัญ เพราะมีผลให้บทละครมีความชัดเจน ตรงประเด็น แม้ในบทละครจะประกอบไปด้วยโครงเรื่องหลายเรื่องและมีตัวละครมากมาย ทว่าโครงเรื่องทุกเรื่องต้องมุ่งไปสู่การนำเสนอแก่นความคิดหลักซึ่งมีความสำคัญที่สุดในเรื่อง นอกจากนี้ การเขียนบทละครโดยมุ่งยึดความชัดเจนของตัวละครเป็นแกนหลัก ทำให้บทละครมีความเข้มข้นน่าติดตาม และทำให้ผู้ชมตระหนักถึงแก่นความคิดหลักของบทละคร สำหรับการกำกับการแสดงละครนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การเลือกแนวทางการนำเสนอละครเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แก่นความคิดซึ่งละครต้องการนำเสนอสามารถสื่อสารกับผู้ชมได้อย่างราบรื่นหรือไม่ เพียงใด ในการศึกษาี้ ทางเลือกในการนำเสนอละครชีวประวัติแม่ค้าสูงอายุด้วยแนวทางการนำเสนอแบบสมจริงตลอดทั้งการดำเนินเรื่องสามารถทำให้ผู้ชมเข้าใจแก่นความคิดของละครและเกิดความรู้สึกร่วมไปกับตัวละครได้อย่างมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เนื่องจากเป็นการขบเน้นความสมจริงของความพยายามต่อสู้อุปสรรคในชีวิตของตัวละครโดยไม่พยายามปรุงแต่ง

สำหรับในขั้นตอนการปฏิบัติงานหลังการจัดการแสดงละครนั้น นับเป็นขั้นตอนสำคัญในการจัดการกระบวนการสื่อสารอัตลักษณ์ผู้สูงอายุผ่านการสร้างละครแบบชีวประวัติแม่ค้าสูงอายุตลาดหนองมนให้ได้ครบถ้วนตามกระบวนการสื่อสาร ทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบผลหลังการชมละคร ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยได้จัดให้มีการแสดงละครรวมทั้งสองครั้ง ผู้วิจัยจึงได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ชมละครในการจัดการแสดงครั้งแรกมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาละครให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการจัดการแสดงครั้งที่สอง ทำให้ละครแบบชีวประวัติเรื่อง *ตัวแม่* สามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

อนึ่ง การสื่อสารอัตลักษณ์แม่ค้าสูงอายุดลาดหนองมน จังหวัดชลบุรีในการศึกษานี้มีข้อจำกัดเนื่องจากการศึกษาข้อมูลเพียงส่วนหนึ่งของประชากรผู้สูงอายุในสังคมไทย ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาจึงไม่อาจใช้เป็นตัวแทนของการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุในสังคมไทยได้อย่างครอบคลุมรอบด้าน อย่างไรก็ตาม กระบวนการปฏิบัติงานทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อสรุปเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้ความสำคัญกับชีวิตครอบครัวเป็นสำคัญ โดยบทบาทความรับผิดชอบที่ผู้หญิงให้ความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ความเป็นแม่ ดังนั้น บุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตของผู้หญิงมากที่สุดคือลูก ส่วนบทบาทความเป็นภรรยาเป็นบทบาทที่มีความสำคัญในฐานะที่ทำให้ผู้หญิงเห็นว่าทำให้ตนมีเพื่อนคู่ชีวิต คู่คิด เต็มเต็มชีวิตให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ ผู้หญิงยังให้ความสำคัญกับบทบาทความเป็นลูกสาวของพ่อแม่ที่เน้นความกตัญญู ดูแลพ่อแม่เป็นสำคัญอีกด้วย สำหรับอัตลักษณ์ของความเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จด้านอาชีพการงานและฐานะนั้นเป็นสิ่งที่ผู้หญิงให้ความสำคัญรองลงมา อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จด้านอาชีพการงานและฐานะก็มีความสำคัญเพราะสามารถช่วยเกื้อหนุนให้ผู้หญิงสร้างความมั่นคงให้ครอบครัวได้ กล่าวคือ สามารถให้การศึกษแก่ลูกได้อย่างเต็มที่ สามารถดูแลพ่อแม่ให้สุขสบายได้ตามสมควร

จากการศึกษาอัตลักษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ แม่ค้าตลาดหนองมน จังหวัดชลบุรีดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าผู้หญิงในสังคมไทยมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายและไหลเลื่อนไปตามวัย เวลา สถานภาพ บทบาท และบริบทต่าง ๆ ในสังคม ผู้หญิงให้ความสำคัญกับบทบาทความรับผิดชอบในครัวเรือน ได้แก่ บทบาทความเป็นแม่ บทบาทความเป็นลูกสาว และบทบาทความเป็นภรรยา มากที่สุด รองลงมาคือบทบาทความรับผิดชอบนอกบ้าน ได้แก่ บทบาทในการประกอบอาชีพ ผู้มีความชำนาญในการประกอบกิจการงาน ทำให้เห็นพื้นที่ของผู้หญิงในสังคมซึ่งอาจเป็นทั้งสิ่งที่ผู้หญิงต้องการเป็นและสิ่งที่ผู้หญิงควรเป็นตามบรรทัดฐานของสังคม

งานวิจัยเรื่อง “แม่ค้าตลาดหนองมน: กระบวนการสื่อสารอัตลักษณ์ผู้สูงอายุผ่านการสร้างละครแบบชีวประวัติ” เป็นปฏิบัติการสร้างสรรค์ละครครบทั้งกระบวนการนับตั้งแต่การสำรวจ การคัดเลือก การสัมภาษณ์เจ้าของเรื่องเล่าเพื่อเก็บข้อมูลชีวประวัติมาเขียนบทละคร การจัดการฝึกซ้อมการแสดงละคร การจัดการแสดงละคร ไปจนถึงการนำความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ชมมาพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์

ละครให้สื่อสารกับผู้ชมได้ดียิ่งขึ้น นับเป็นก้าวหนึ่งในการสร้างสรรค์งานศิลปะการละครในสังคมไทย เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ทางศิลปะการละคร สำหรับสาระสำคัญของกระบวนการปฏิบัติงานวิจัยสร้างสรรค์นั้น ผู้วิจัยมุ่งขบเน้นและยืนยันอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์การต่อสู้อุปสรรคในชีวิตมาเป็นเวลายาวนานด้วยความชื่นชม โดยมุ่งหวังให้ผู้ชมละครได้ยึดเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยหวังว่าแนวปฏิบัติตลอดจนข้อคิดที่ได้เรียนรู้จะมีประโยชน์กับผู้สร้างสรรคงานศิลปะการละครต่อไป

References

- Bek-koehem, E. (2007). *Family in New Definition: Searching for New Life Style*. (W. Phurisinsit, Trans). Bangkok: Kobfai Project Press.
- Bunphadung, S. (2011). *Kan phatthana khunnaphap chiwit phu sung-ayu nai thongthin doi chai rongrian pen than tam lak setthakit phophiang (raya thi nueng)*. [Developing the Life Quality of the Elderly by Applying Sufficiency Economy-Based Schooling (Phase I)]. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University Press.
- Elliot, J. (2005). *Using Narrative in Social Research Qualitative and Quantitative Approaches*. Great Britain: TJ International, Padstow, Cornwall.
- Kaothep, K., Suthamprasoet, N., Soemthong, E. (2011). *Phukhon thi laklai nai kan suesan: dek satri lae phusung wai*. [Diversity of People in Communication: Children, Women and the Elderly]. Bangkok: TRF Senior Research Scholar. Academic Research Division. The Thailand Research Fund (TRF).
- Luiyaphong, K. (2013). *Phapphayon kap kan prakopsang sangkhom phukhon prawattisat lae chat*. [Cinema and Cultivation of Society, Humans, History and Nation]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Phromphak, C. (2013). *The Aging Society of Thailand*. Academic Bureau,
The Secretariat of the Senate. 3(16), 1-2.